

Az unitarizmus aláhanyatlása János Zsigmond vál. király és Dávid Ferencz halála után.

I.

Ezt minden mivel unitárius tudja, mert Székely Sándor unitárius egyháztörténetében megírta s több krónikairó emlékezetben hagyta. Azt is tudják e történelmi források, hogy Erdély ev. református fejedelmei alatt Háromszéken az unitárius püspököknek nem volt joga egyházait megvizsgálni, hanem az a református püspökre ruháztatott s ez által ott az unitáriusok fennállása veszélynek tétetett ki, nem fejlődhettek s nem gyarapodtak, sőt a megszűnés és semmivé léétel fenyegette I. Apafi fejedelem uralkodásáig.

De ez mind csak általános tudáson alapult; sem indító okai sehol nem voltak előadva, sem az eszközök határozottan megnevezve, a mikkel a hatalom e czélt elérni szándékozott. Nekem más czélu kutatásaim közben oly adatok jutottak birtokomba, melyek az unitáriusok ezen megsemmisítésének legbiztosabb rugóival és indító okaival ismertetnek meg.

Egyike ezeknek a szombatosság. Már Dávid Ferenczet azzal vádolták ellenfelei, hogy a Krisztusnak imádása által a keresztény vallás általános alapjáról eltért s a zsidó Monotheismus tanát érvényesíti, a minek egyik sarkalatos hitelve a *szombat napnak ünneplése*. Ez hamis vád volt, megbuktatására kigondolva. Ő a szombat megünneplését soha nem tanította, soha el nem fogadta, vallásos könyveibe föl nem vette. Hogy halála után, sőt még azelőtt Össy András e tant hirdette, udvarában ily nézetű papokat tartott, szombatosi isteni tiszteletet hozott-be, énekes könyveket iratott, s mindezt fogadott fia, a híres Péchy Simon bővebben szervezte, kifejtette s terjedelmes birtokaiban a székelységgel elfogadtatta, ez tény, ezt senki sem kétli, sem nem tagadja.

Az is bizonyos, hogy Péchy a bevett keresztény vallások alapjától eltért, őt zsidózónak a törvényhozás bélyegezte s feje és birtokai elvesztésére ítélte.

Én mind arra: mikor vétetett el az unitárius püspöktől a háromszéki eklézsiák vizsgálati joga? s mikor adatott át az erdélyi ev. ref. püspöknek? mind pedig arra: mi czélből? mikor, kiknek s mily Péchy-féle birtokokat adományoztak a nemzeti fejedelmek? konkrét bizonyítékokat, eredeti fejedelmi okleveleket hozok nyilvánosságra. Legyen tudva, ne rejtegettessék tovább is az igazság.

Ez idők rég elmultak, a fájó sebek behegedtek, a sérelmeket meggyógyította részben az ország megváltozott politikai helyzete, részben elfeledtette az idő, Péchy örökösei elhaltak, birtokainak szerencsés adományosait birtokaik használatában kétszáz évi időmulás erősítette meg, ők meg nem támadhatók, sem őseik a fejedelem tényeiért nem vádolhatók; de a történetíróknak tiszte az igazságot kideríteni s a történetek valódi indokait földeríteni, nem a bevégzett tények megváltoztatása szándékából s céljáért, a mi lehetetlen, hanem ethikai okokból, hogy a mi nem helyesen történt, kiderüljön s az elnyomott igazságnak erkölcsi elégtétel adassék, a mi törvényen alapult, az vádtárgya ne legyen s jogosult cselekvény sérelemnek többé ne bélyegeztessék.

A háromszéki eklézsiáknak az unitárius püspök általi meg nem látogathatása két fejedelmi oklevelen alapul, az *egyik* Beke Dánielnek a püspökségben 1642 jul. 26-án kelt megerősítése, melynek ezek voltak föltételei: *elsőben*, hogy a megerősített új püspök nagyobb tekintélyt mint eddig, ne követeljen és a püspöki látogatások dolgában magának több jogot ne kívánjon, mint eddig — akkor már az egyházlátogatási jog tényleg el levén véve: itt az csak törvényesített — főleg pedig a sepsi-, kézdi- és orbai három székben levő eklézsiákban és máshol is a fejedelem vallását követő egyházakban, a mihez a megerősített új unitárius püspök papsága is szigoruan alkalmazkodni tartozik. *Másodsor*, hogy a fejedelem orthodox vallásu püspökének tekintélyi és kötelességei kiváltságos előnyeibe semmi uton és ürügy alatt magát bele ne vegyítse s abba ne avatkozzék. *Harmadszor*, hogy hallgatóit és hiveit az unitárius vallásnak az ország közelebbi, 1638-ki, deézsi gyűlésében meghatározott hit-szabályzata értelmében oktassa és igazgassa s attól a zsidózásra vagy más téves hitrendszerre térni vagy eltántorodni nem engedi. *Negyedszer* a fejedelem eskü alatt ígért hűségében igazán és őszintén megmarad.

E feltételek alatt neki a fejedelem jogot ad, hogy hivei unitárius vallásukat követhessék, espereseket választhassanak, azok fizetéseiket megvehessék, a romlott templomokat és papi házakat

megépíttethessék, minden egyházi ügyeiket igazgathassák, egyházi és papi ügyekben ítélhessenek, a papokat botrányos tetteikért megfeddhessék, általában belügyeiket intézhessék. Egyszersmind az ország minden polgári hatóságainak meghagyta, hogy Beke Dánielt unitárius püspöknek elismerjék, neki kérésére segílyt adjanak, s iránta minden tisztelettel legyenek; arra is joga levén nevezett püspöknek, hogy az eklézsiáitól elidegenített javakat visszaszerezhesse s ebben őt a törvényhatóságok és községek az ország törvényei értelmében 200 fr. a parasztsorsuak 12 fr. büntetés terhe alatt segítni köteleztetnek.¹

Második fejedelmi oklevél, mely 1642 ápr. 14-én kelt, egyenesen a püspöki látogatást szabályozta. Ebben így szól a fejedelem: „Isten kegyelméből való fejedelemsége kezdete óta egyforma igazságossággal törekedett arra, hogy minden bevett vallásu hivei előjáróinak és egyházi tisztviselőinek sértetlenül maradjon és álljon meg hivatali tekintete. Erre való tekintetből, hogy az egyházi gyülekezetekben eltávolítódjék minden zavar és fogyatkozás, a mi rész szerint a tanítók szabályellenes élete, hivatalbeli hanyagsága vagy a hit megállított formáitól és a szentírástól eltérésök, az isteni tisztelettartásnak elhalasztásából és megvetéséből, a hivek és egyház javainak a maguk világi céljaikra fordításából, hálátlanságból, vagy vakmerő ellenszegülésből következnek és szokásba jöttek, nemkülönbben minden más hibák megfeddésére és megjavítására tisztelendő és nagyrabecsült Szentgyörgyi Beke Dánielt, a fennevezett unitárius eklézsiák superintendensét az ő püspökjökké oly módon és oly hatalommal nevezte ki, hogy az unitárius eklézsiákat Erdélyben mindenütt (de kivéven a sepsi, kézdi és orbai három székbeli eklézsiákat, a hol eddig is az unitárius eklézsiáknak meglátogatása bizonyos korábbi egyezés következtében az orthodoxus ev. reform. püspök joga és kötelessége volt s most is azé) meglátogathassa, azok papjait, az iskolák igazgatóit a vallásból és erkölcsökből megvizsgálja, azok hibáit megfeddje, s ha joga van rá, rájuk büntetést is szabjon; egyszersmind pedig az egyházközségeket is, ha máskép nem lehet, összehíván; a hajdan egyházaknak ajándékozott birtokokat a papok jövedelmeivel együtt, a hol szükséges, eskü alatt kinyomozván, visszaadassa, s mindazokat, a miket a püspök tiszti elődei, régi kegyes és vallásos férfiak rendelték, régi törvényes állapotjukra és gyakorlatába visszahelyezze, s ha a dolog kívánja, külső tisztviselők segílye és oltalma felkérésével is állítsa és szerezzze vissza; ha pedig

¹ Az Orsz. Levéltár kincstári orosztályában levő eredetiből alább szó szerint hiven kiírva.

valaki az eklézsiák ily javait makacsul eltartóztatni akarná, illetékes birája és hatósága vagy a fejedelem elébe hívassa meg; a templomokat s más eklézsiái épületeket, melyek a mindennapi használatra szükségesek s bármí okból leromlottak, építtesse fel vagy javíttassa ki. Végre a hamis tudományt vagy véleményeket valló és tanító papok és iskolatanítók helyére alkalmas, jámbor és a szent szolgálatok teljesítésében hiv és buzgó papokat nevezzen ki. Meghagyta az ország minden közhatóságainak és tisztviselőinek, hogy ha nevezett Beke Dániel maga vagy kíséretével együtt hozzájuk megy, neki minden kérésében, akadályokat félretéve, segítségére legyenek, hogy ő mindenütt pü-pöki kötelességét végezhesse, ő és a papok egyházai törvényes járandóságukat megkapják s elidegenített javaikat visszaszerezhessék. Minden helység tisztjei a püspöknek ezen hivatalos teendőiben legyenek segítségére, tanusítsanak iránta jóakaratot, gondoskodjanak számára illő szállásról, ételekről, fuvarról és fuvaros lovakról, s bátorságos és elegendő kíséretéről, különben nem cselekedvén stb.¹

II.

Az unitárius püspök megerősítésének ezen szigorú föltételei s püspöki legsarkalatosabb jogai egyikének, az egyházak látogatásának ezen megszorítása, egyik mélyreható oka és forrása volt Erdélyben az unitarizmus meggyöngyülésének. Majdnem a legnagyobb esperesi egyházkörnek, Háromszéknek, a püspök hatalmi köréből elvonása úgy meggyöngyítette az egyházat, mint mikor az ellenség egy hadseregnek valamelyik szárnyát vágja el és mind önálló küzdelemre, mind segélyre képtelenné teszi. Papok állottak át, eklézsiák ingottak és gyérültek meg, az erő kifejtés, mint a gyarapodás erkölcsi emeltyüje megszűnt, a szivekben a jövő iránti hit megcsökkent s csak a vallásban levő belső erő tartotta fenn s kapcsolta össze egymás közt a háromszéki és a többi egyházi körök unitáriusait, a minek szomorú nyoma meglátszik az unitáriusok egész XVII-ik és XVIII-ik századi történetén.

A másik rossznak, a mi az unitáriusokat érte, forrása az ő szombatossággal vádoltatásuk, a mit a háromszéki hitczikk el nem fogadásával vontak magukra. Az egész egyház ezzel vádoltatott. Magát Beke püspököt vádolta Ravius Mátyás kolozsvári szász-unitárius predikátor, a ki a püspökségre vágyott s ellenfelét a fejedelem

¹ Az országos levéltárban levő *eredetiből*, melynek hátrább ki lesz jelölve holléte.

előtt befeketítette. Ezért tartatott 1638-ban a deési zsinat, vizsgálat alá fogatott az egész unitárius hitrendszer, újra szövegezték az unitárius hitcikkeket és hitformákat; a ki alá nem írta, zsidózónak bélyegeztetett meg, rabságra vitetett száz meg száz unitárius, sokan megölettek, birtokaik fiskus részére foglaltattak el, s reformált fejedelmek által reformált hitvallásu uraknak adattak örök birtokul.

Érthető, ha Péchy-t jószágvesztésre ítélik, s miután a fejedelem vallására tér, ismét visszaadják; de ha Kornis Borbárától, egy úttól is elveszik birtokait, de mivel ő hitében megingathatlan, súlyosan bűnhődik, s az elsőit Kemény Jánosnak, utóbbiét Bethlen Jánosnak adományozza a református fejedelem, ez mégis azon gondolatot kelti föl a figyelmes szemlélőben, hogy itt a proselytismus erősebb indok, mint az igaz vallás, s a Péchy és Kornis Borbára szombatossága nem nagyobb politikai bűn, mint a mekkora erkölcsi árnya a fejedelem megfélemezési és térítési igyekezetének az unitáriusok irányában s a mekkora az adományozott országnagyok vagyonszomja.

Ezt kétségtelenül és világosan mutatja I. Rákóczy György által 1645 jul. 23-án Kemény Jánosnak, ugyszintén II. Rákóczy György által 1650 jul. 26-án Bethlen Jánosnak tett birtokadományozás, melyek elsőjében a fejedelem az egész Erdélyben levő szombatosoknak vagy zsidózóknak 1638 jul. 1-én a deési országgyűlésen történt elítéltetésüket maga beszéli el s a maga és az országgyűlés álláspontjait az utókorral megismerteti.

Ez adománylevél tartalma megérdemli bővebb ismertetését.

Midőn — így szól a fejedelem — ő 1638-ban az igaz isteni tiszteletet méltó tekintetbe véve, Erdély országának a szombatosok felekezetéhez tartozó vagyis zsidózó összes lakosait a zsidózás kiirtása végett jul. 1-ére Deésre az ország közügyésze által perbe hivatva, s ott az azon telekezethez tartozók mindnyájan az ország végzése által örök hűtlenségre, azaz mind fejük, mind ingatlan és ingó javaik elvesztésére ítéltettek, jelesen azok között néhai Nagyságos Szent-Erzsébeti Péchy Simon is; bárha az ő, csak tisztán őt személyileg illető javainak a fiskusra kell vala szállania és az által biratnia, mégis miután nevezett Péchy Simon, isten indításából s a szentlélek sugallatánál fogva jobb utra tért, s a kárhozatos eretnekséget (*haeresis*) elhagyván, Krisztus igaz tudományát s a Krisztus minden apostolainak és evangelistáinak írásain alapuló vallást, t. i. a fejedelem egyedül idvezítő (*orthodoxus*) hitvallását, vagyis a reformált vallást, mint üdvözítő, elfogadandónak ismerte el, a fejedelem tanácsosainak közbenjárására őt megszánta s fejének ke-

gyelmet adott s mindennapi élete fentartásáról is kegyelmesen gondoskodni kívánt, e végre az egész Szent-Erzsébet nevű birtokot az ottani nemesi házzal és udvarral és ottani 58 zsellérral (*colonus*), ugyszintén a Szent-Ábrahámon levő egész részjószággal és birtokokkal s ott levő öt zsellérel, Zsákodon és Sárdon egy, Héjasfalván 4 zsellérral, Nagy-Solymoson 6 jobbágygyal, összesen 70 zsellérral, illetőleg jobbágygyal, melyeket a fejedelem néhai Péchy Simonnak és nejének Barrabássi Katának adományozott élethosszig s nekik visszabocsátotta és átadatta, egyebek közt e határozottan kitejezett föltételek alatt, hogy kiváltás esetében nekik, t. i. Péchy Simonnak és Barrabássi Katának, ha ők elhalnak, örököseiknek, utódaiknak és hagyományosaiknak a fiskus vagy azok, a kiknek a birtokok adományozva vannak, ezer darab igaz sulyu vert tallért készpénzben kifizessenek, ők azt fölvenni s a birtokokat kibocsátani tartozzanak. Kegyelmes tekintetbe véve e felett nemes Bükösi Kemény János, Fejérmegye főispánjának, Fogaras vára őrsége, nemkülönbén a fejedelem udvari lovassága főkapitányának, kincstárnoknak, belső komornyiknak és kir. táblai esküdt ülnöknek hiv és igaz szolgálatait, a miket ő zsenge ifjuságától kezdve, erdélyi és római szentbirodalmi fejedelem, boldog emlékezetü Bethlen Gábor ur iránt s az ő halála után a mostani fejedelem és haza iránt, munkát és fáradságot nem kimélve, minden alkalommal, az idők és dolgok minden változásai közt, különösen pedig a fejedelem hadviselési alkalmával, t. i. *először* az 1636-ki hadjáratban, midőn Husszain budai pasa, a fejedelem vetélytársainak sugalmazására és fölingerlése következtében ellene és Erdélyország ellen a legigazságtalanabbul fegyvert fogott, s őt azon álnok törekvés erejének megtörésére, országa hiveivel együtt fölkelni kényszerítette, — ezen hive, mint főőrtábornok, Isten segélyével, a török hadsereg a fejedelmi hadak egy nem csekély csapata által Szalontánál szétszóratott s nem kis veszteséggel visszaveretett — ennek következtében a fejedelem ellenségei bátorságukban megtörve, vele békességre határozták el magukat, s végre a békepontok megállapítása alatt kezesekül török főembereket rendeltek ki; a fejedelem részéről ezen hive a törököknél levő ellenségei bosszantásainak és egyéb sanyaruságoknak magát kitéve, a haza megmaradásáért több országnagyokkal együtt ezen békekötés terhét és felelősségét elvállalni nem rettegett s hűségét élete koczkáztatásával is bőségesen bizonyította. *Másik* közelebbi évi nagy hadjáratában a fejedelemnek, melyet a haza és nemzet megingatott szabadsága visszaállítása végett kezdett, mint egyik tábornok, az erős császári

sereg visszaverésében lelte dicséretes egyenességével, hasonlíthatatlan hűséggel és állhatatossággal s neve soha el nem haló dicsőségével tanusított: neki Udvarhelyszéken levő Szent-Erzsébet egész birtokát az ott levő nemesi házzal és udvarral, nemkülönbén a Szent Abrahamon, Magyar-Zsákodon, Nagy-Solymoson levő minden birtokokkal és birtokrészekkel, Fejérvármegyében Héjasfalvával és Küküllővármegyében Sárdal, a fejedelem bárhol lehető királyi jogával, az említett birtokban levő házakkal, legelőkkal, erdőekkel, mezőkkel s minden egyéb tartozandóságokkal együtt nevezett Kemény Jánosnak s egyenlő joggal nejjének Kállay Zsuzsánnának, továbbá elébb finemen levő örökösöknek és utódaiknak, ezek hiányában a lányörökösöknek is, de csak a Kemény Jánostól nemzendőknek, az elől említett ezer tallérban adta, beirta s elzalogosította oly feltétellel, hogy Péchy Simon és neje Barrabássi Kata örökösöknek, utódainak és hagyományosainak a mondott ezer tallér összeget Kemény János és neje Kállay Zsuzsánna vagy mindkét nemű örökösök és utódaik megfizetni, letenni és leszámolni tartozzanak és legyenek kötelesek. A fejedelem biztosította a maga és utóbb következő fejedelmek nevében Péchy Simont és nejét, ugy örökösökét és utódait s hagyományosait, hogyha akár ő, akár mások a birtokokat kiváltani akarják, azt csak ezen ezer tallér lefizetése mellett tehessék s a birtokosok is csak ily módon legyenek kötelesek azokat kiszolgáltatni. Ily módon és föltételek alatt adta és adományozta, beirta és elzalogosította a fejedelem a mondott birtokokat nevezett Kemény Jánosnak, nejjének s általa nemzendő örökösökének, a miről kiváltságlevelet állittat ki, mihelyt a fejedelem levele előtte bemutatattatik. Kelt a Halics vára melletti táborban a fennirt évben és napon.¹

A *másik* adománylevélben a fejedelem elbeszéli, hogy méltó tekintetbe vevén nemes Kis-Buni Bethlen János hívének szolgálatait, melyeket ő, mind iránta, mind atyja iránt minden alkalommal, a szerencse különböző fordulatai közt, munkát s fáradságot nem kímélve, rettenthetlen lélekkel, neve nagy dicsőségére végbe vitt és tanusított, valamint azt is, hogy ő a fejedelemnek ország szükségére nemrég 1500, atyjának régebben 7000 magyar forintot adott, a Homorod-Szent-Pálon levő egész birtokot és birtokrészeket az ottani nemesi ház és udvar felerészével, ugyszintén Szent-Péter, Városfalva, Tankafalva, (inkább *Tarcasfalva*), Jánosfalva, Dálya, Musna, Bágy, Lókod, Szent-Márton, Recsenyéd, Ujfalu és Zetelaka

¹ Hátrább egész terjedelmében közölve van.

községekben levő birtokokat, nemkülönben Sz.-Udvarhely mezővárosban, a Botos-utczában levő egy nemesi ház és udvar felerészét, melyek ezelőtt nemes Kornis Borbárának, Szent-Benedeki néhai Paczolai Péter özvegyéé voltak, de azon okból, hogy az ország közbérgzései ellen a zsidózás nem üdvözítő tanait követte, s azokban megmaradt, az 1638 jul. 1. Deésen tartott országgyűlésen más zsidókkal együtt örök hűtlenségre büntettetett, jószágai a fejedelmi fiskus részére foglaltattak le, s adományozás tárgyává lettek. A fejedelem ezen kívül lehető királyi jogát is említett Bethlen Jánosnak és nejének, Váradi Borbárának adományozta, mégpedig elébb a fiörökösöknek, azok nemlétében a lányö:örökösöknek és utódaiknak is az említett 7000 magyar forint összegben, jótállást vállalván azért is, hogy őket a birtokokban megtartják, megvédik és oltalmazzák mind a fejedelem, mind következői . . . Kelt Gyula-Fejérvárott, 1630 jul. 26-án.¹

Az első adománylevelet az indokolás vallási része teszi fontossá. A térítés, proselytismus mindig hatalmas fegyver volt a valásterjesztők kezében, ezt elvileg hibáztatni nem lehet, mert mást, tán tévelygőt, jobb meggyőződésre birni igyekezni szabad. De ha ily jó a cél, nincs miért titkolni, s ha nem rut a mit teszünk, nem szükséges szépíteni. Azonban életet és vagyont venni el meggyőződésért, még ha a törvény rendeli is, a szabadság és erkölcsiség szempontjából nem helyes, nem szabad; ki bizonyos arról, hogy a jobbnak állított véleményhez, és igazabbnak tartott valláshoz nem fér-e szintén kétely? S kérdés, van-e abból gyarapodása a vallásnak, s jó-e az általában az egyénre nézve, a mit nem önkéntes elhatározásból tesz, s a miben lelkiismerete meg nem nyugszik.?

A másik adománylevél annak világos bizonyítéka, hogy I. Rákóczy György térítési vágya és sujtó keze a nőkre is kiterjedett. Én erről olvastam, de hiteles oklevélben megírva csak most láttam. Ezért tartottam közlését szükségesnek. Ha Kornis Borbárának oly alkalmazkodó jelleme lett volna, mint Péchy Simonnak, ki hitelveit világi javainál nagyobbra nem becsüli, ő is megmenthette volna tán összes javait vagy azok egy részét. De ő szilárdul megmaradt meggyőződése mellett s vagyonát zsákmányul engedte a fejedelemnek, eszközül Bethlen Jánosnak fölemelkedésére és meggazdagodására. Előttém a legjellemzőbb az, hogy az emberek akkor ép oly gyarlók voltak, mint most; ép ugy munkálkodtak embertársaik bukásán, vagy legalább elnézték azt, mint munkálkodnak s elnézik ma. A

¹ Hátrább az egész adománylevél közölve van.

Rákócziaknak legbefolyásosabb tanácsosai s koruknak legeszesebb emberei Kemény János és Bethlen János voltak. Vajjon mikor a deési országgyűlésen Péchy és Kornis Kata nótáztatott, titkon sziveikben már nem jelölték volt ki azok azon birtokait, melyekre vágytak s melyeket később birtokukba is kerítették? Az emberi természet kifürké-zhetlen, s államférfiak mindenha óvatosan tudták a fejedelem kegyét maguk iránt megnyerni. Péchy és Kornis Kata bukkott emberek, vesztesek és vértanuk, Kemény és Bethlen a hatalom kegyeltjei, szerencsefiak valának. Ezek boldogsága, amazok szerencséje romjain épült. Egyik boldog volt, mert nagy birtokokat szerzett, a másik, mert ártatlanul büntettetett. A végítélet a történelemé, mely a szenvedőknek és az üldözötteknek szokott igazságot szolgáltatni.

És most lássuk magukat a fejedelmi megerősítő és szabályozó, ugyszintén a hűtlenségi bűn jogczimén kelt két adománylevelet eredetijökben szó szerint hiven közölve.

I.

*Confirmatio Superintendentis Unitarii R. Danielis Beke
Transylvaniensis.*

Nos Georgius Rakoci, Dei gratia Princeps Transylvaniae, partium Regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit Universis, Qualiter superioribus temporibus honorabiles viri, Pastores scilicet universarum Ecclesiarum Transylvaniensium Unitariarum (ut vocant) religionem profitentium, communibus suffragiis, et unanimi consensu, Reverendum Virum Daniele Beke de Sepsi Szent György, doctrina et eruditione, morum integritate praestantem, ad obeundum munus, inter ipsos Superintendentiae elegissent, supplicarunt nobis debita cum instantia, ut nos quoque hanc ipsorum electionem pro rata atque firma habere dignaremur. Nos itaque ex communi Decreto et publicis Constitutionibus Dominorum Regnicolarum in hoc (quod dissidentibus inter se, in Ditione nostra Ecclesiis, ad evitandos tumultus, una quaeque Ecclesiarum suae Religionis Superintendentem et Ministros habere et fovere possit) recte informati, ne annotati Ministri praefatarum Ecclesiarum idoneo viro et moderatore (cujus pia admonitione et eruditione, ac censura, reliqui Ministri temperarentur ac ad saniolem doctrinam perducerentur) destituerentur, Accedente primariorum quorundam Virorum praeclara commendatione, quibus virtus, eruditio, probati mores, et imprimis vita ipsius Danielis Beke honestissime acta, multis argumentis perspecta fuit, atque etiam certa spe ducti, quod ipse ad sustineandum hoc laboriosissimum munus, omnes ingenii, corporisque nervos sit collaturus, nihil que

unquam alieni ab officio suo, nec publice, nec private tentaturus et commissarius sit. Eundem Danielelem Beke in Superintendentem Ecclesiarum praescriptarum ab ipsis Pastoribus electum, in eadem functione autoritate nostra Principali benigne confirmandum ac roborandum duximus: his tamen conditionibus ad expressum declaratis. *Primo*, quod majorem et ampliozem autoritatem, nisi eam, quam hactenus usurpasset, visitationemque liberiozem in posterum quoque sibi vendicare, reservare, tribuere nullatenus praesumere intendet, praesertim vero in Ecclesiis Trium Sedium Siculicalium Sepsi, Kézdi et Orbai, aliisque locis, inter nostrae religioni addictos homines. Cui quidem condicione reliqui succedentes Episcopi sese per omnia accommodare tenebuntur. *Secundo*, quod in autoritatis praerogativam Officiumque Episcopi, nostrae religionis orthodoxae, nulla via aut quovis sub praetextu sese ingerit aut immiscet. *Tertio*, quod juxta receptam modernae nempe religionis Unitariae in generali Conventu ex publica Regnicolarum deliberatione in oppidum nostrum Dés, ad 1-um diem July Anni Domini Millesimi Sexcentissimi Trigesimi Octavi indicto, celebrato. recenter conclusae normam, suos auditores et sectatores docebit, dirigetque, neque ab eo ad Judaismum, vel aliam erroneam Sectam exorbitet, aut quemquam exorbitare et deflectere permittat. *Quarto*, Fidelitati nobis vere et sincere praestari debitae fideliter satisfaciat, quemadmodum roboramus et confirmamus praesentium per vigorem. Dantes et concedentes eidem omnimodam et plenariam potestatem, atque autoritatem, ubivis in Transylvania Religionem suam profitendi, seniores eligendi, Ministros probatos constituendi, eorumque proventum exigendi, aedificia diruta circa Tempa et domos Parochiales restaurandi ac omnia et singula Ecclesiarum munia exequendi, causas Matrimonii et alias quaslibet forum spirituale concernentes cognoscendi, dijudicandi, sententiamque de iis decisivam ferendi, scandala et errata Ministrorum corrigendi, rebelles debito modo puniendi; Item Secularibus adversus ecclesiasticos contententibus jus et justitiam dicendi; ecclesias suas bono et decenti ordine regendi, eaque quaecunque sui muneris esse censebuntur, rite exequendi; imo damus et concedimus praesentium per vigorem. Quocirca vobis Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregiis et Nobilibus, Comitibus, Vice Comitibus et Judicibus Nobilium quorumcunque Comitatum; Item Capitaneis, Praefectis, Provisoribus, Castellaris Arcium, ac aliorum quorumvis locorum Officialibus, Cunctis etiam aliis cujuscunque status, ordinis, conditionis, dignitatis et praeeminentiae hominibus, quorum videlicet interest, seu intererit. Item Archidiaconis, Diaconis, Plebanis, Senioribus et universis et singulis ecclesiasticis personis, modernis scilicet et futuris quoquo pro tempore constituendis harum serie committimus, et mandamus frimiter, quatenus vos quoque a modo in posterum annotatam Danielelem Beke, pro vero et legitimo, a nobis confirmato, et ecclesiarum praedeclaratarum, Unitariam (ut supra) Religionem profitentium Episcopo et Superintendente salutare, agnoscere, ac reputare, ac in omnibus ad functionem suam spectantibus debitam ipsi Reverendam

atque obedientiam praestare, Imo proventus etiam universos ipsi. ratione officii sui cedere et provenire debentes eidem integre administrare, et per eos, quorum interest administrari facere. Tandem proventus quoque Ministrorum ante occupatos, bonaque et haereditates ecclesiasticas, quovis nominis vocabulo vocitatas, ab Ecclesiis abalienatas, vel in futurum quovismodo abalienandas, ad requisitionem ejusdem Danielis Beke ipsis Ministris, juxta publicam Constitutionem Dominorum Regnicolarum, vos Nobiles, ducentorum florenorum, plebeae condicionis vero homines, sub duodecim florenorum Hungaricalium oneribus remittere, modis omnibus debeatis et teneamini. Quinimo in hac functione sua peragenda, omni ope et auxilio ipsi adesse ac tempore visitationis Ecclesiarum vestri in medio peragenda, de condigno hospilio, victualibus, equis, curru et sufficienti comitiva prospicere sitis astricti. Secus non facturi, praesentibus perfectis exhibenti restituti. Datum in Civitate nostra Alba Julia, die vigesimo sexta mensis Julii, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo Secundo. etc.¹

II.

Visitatoria Superintendentis Unitarii.

Georgius Rakoci Dei Gratia Princeps Transylvaniae, partium Regni Hungariae Dominus et Sicolorum Comes etc Fidelibus nostris Universis et Singulis Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Egregiis et Nobilibus, Supremis et Vice Comitibus, Judicibus, Juratis Assessoribus, ac toti Universitati Magnatum et Nobilium quorumcunque Comitatum, Capitaneis, Vice Capitaneis, Judicibus, Vice Judicibusque Regiis, Juratis Assessoribus, Primoribus, Potioribus, Primipilis, peditibus pixidariis ac Universitati Libertinorum Sicolorum nostrorum quorumcunque Sedium Siculicalium, Dominis item terrestribus et Patronis, Praefectis, Capitaneis. Provisoribus, Castellanis Arcium, Castrorum, Castellorum, et aliorum quorumvis locorum et bonorum officialibus, Prudentibus etiam et Circumspectis Primariis Regiisque Judicibus et Juratis quarumcunque Civitatum, Oppidorum, Villarum et possessionum, honorabilibus item Pastoribus et Ministris Ecclesiarum, et Rectoribus Scholarum Religionem Unitariam (ut vocant) profitentium, Cunctis etiam aliis cujuscunque Status, condicionis, gradus, honoris, officii, dignitatis et praeeminentiae hominibus, quorum interest, seu intererit, praesentes visuris, nobis dilectis. Salutem et Gratiā nostram. Cum nos inde ab auspiciato per Dei gratiam regimine nostro Principali, nihil omnium cujuscunque (receptae tamen) religionis, fidelium subditorum nostrorum uniformi aequabilitate conservanda habuerimus antiquius ex eoque Magistratus sive officiales etiam Ecclesiasticos sua semper autoritate illaesa volumus esse communis, eisdemque vestigiis semper nobis insistendum ducamus gloriosum, Ideo ad tollendas confusiones et defectus quoscunque, qui in Ecclesias, partim propter Docentium, quorum dissolutiorum vitam,

¹ Az *Országos Levéltár* kincstári osztályában a 20 számú Liber Regius 112—114 lapjain levő eredetiből.

curam minus sedulam, vel etiam opiniones ab analogia fidei et sacrarum literarum dissidentes, partim vero propter verbi Divini neglectum seu contemptum et auditorum bona Ecclesiastica in suos usus profanos vertentium ingratitude contumacem irreperunt, et etiam ad quosvis alios errores emendandos et corrigendos Reverendum ac Honorabilem Danielem Beke Szentgyörgyi, Ecclesiarum religionem supra notatam profitentium Superintendentem in medium vestri ea ratione, et autoritate exmittendum duximus, ut Ecclesias vestras, ubique locorum in Transylvania (exceptis tamen tribus Sedi- bus Siculicibus Sepsi, Kézdi et Orbai, in quibus vel hactenus visitatio ac investigatio huiusmodi Pastorum etiam Unitariorum, juxta certam transactionem, penes Episcopum Orthodoxam Religionem profitentium perstitisse et nunc quoque persistere perhibetur) existentes et adjacentes visitet, carumque Pastores et Scholarum Rectores de Doctrina, vita ac moribus examinet, excessus eorum corrigit, mulctaque si id juris fuerit, inflictam, in eos animadvertat: Et simul coetibus etiam, si aliter fieri nequiret, convocatis, bona antiquitus ad Ecclesias collata, unacum redditibus Ministrorum, exacto etiam a quibus visum fuerit, juramento cognoscet, et omnia, quae a Majoribus vestris, viris piis et religiosis ordinata fuerant, in pristinum ac legitimum usum, assumpto etiam si res exposcularet officialium quorum- cunque locorum auxilio, sive praesidio revocet, ac si qui talia bona ab Ecclesiis qualitercunque abalienata obstinate retinere conarentur, eos in praesentiam, competentium suorum quosque Judicum et Magistratum, ubi ea de re decidatur, vel etiam in nostri praesentiam citet. Templaque et alia Aedificia Ecclesiastica, ad usum quotidianum necessaria, et qualitercunque collapsa, refici vel restaurari curet. Et denique semotis doctrinae vel opinionis pravae Ministris et Scholarum rectoribus, Pastores pios, idoneos et diligentes, Sacramentorum a Deo institutorum fideles administratores sufficiat. Proinde vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, ut dum et quodcumque dictus Daniel Beke Szent Györgyi cum adjungendis sibi Collegis vestri in medium venerit, eidem unacum suis sociis securum, tutumque et liberum Commeatum praebere, eisdemque in praemissis omnibus, sine omni scrupulo et difficultate procedere permittere, vocati in coetum sacrum convenire, omnesque legitimos usus et redditus Ecclesiarum, ab antiquo ordinatos, et ab eis quomodocunque abalienatos, ad ipsius requisitionem incunctanter et de facto remittere, Vos vero Officiales quorumvis locorum, in his omnibus, eundem contra inobedientes sufficienti praesidio et auxilio juvare, et denique omnes et singuli Eidem omni ope et benevolentia adesse, de condigno ubique hospicio, victualibus, curru et equis, tutaque et sufficienti Comitiva, aliisque ad iter continuandum necessariis rebus modis omnibus providere et prospicere debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restituti. Datum in Arce nostra Fogaras, die decima quarta mensis Aprilis. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo Secundo ¹

¹) Az *Országos Levéltár* kincstári osztályában a 20 számú Liber Regius 114—115 lapján levő eredetiből

III.

Szent Ersebet et bona ad eandem pertinentia quondam Simonis Peczi Generoso Joanni Kemény collata.

Nos Georgius Rakoczi, Dei Gratia Princeps Transylvaniae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod cum nos superioribus temporibus, in Anno videlicet Domini Millesimo Sexcentesimo Trigesimo Octavo, juxta functionis nostrae Principalis exigentiam, veri cultus divini condigna habita ratione, Universos et quoslibet Sectae Sabbathariae sive Judaismo adherentes ditionis nostrae Transylvaniae incolas, vigore publicarum Constitutionum Dominorum Regnicolarum, super extirpando hujusmodi Judaismo editorum, per Directorem nostrum fidelem, servato juris ordine, ad 1-um diem Julii Anni praenotati in oppidum nostrum Des legitime ad jus attrahi demandassemus: Ibique omnes et singuli eidem Sectae adhaerentes, juxta praenotatas Regni constitutiones in nota perpetuae Infidelitatis, hoc est amissionibus Capitum et omnium bonorum, tam mobilium, quam immobilium, jure convicti et aggravati — inter eos Spectabilis et Magnificus quoque quondam Simon Pécsi de Szent Erzsébeth ob ejusdem Judaismi strictissimam professionem, perinde convictus et aggravatus. Etsi universa et quaelibet ipsius bona, ipsum solum proprie et praecise concernentia, in fiscum erant applicanda, perpetuo possidenda: Nihilominus tamen postquam idem Simon Pecsi, divino instinctu, ac spiritus sancti flamine ad meliorem se recipiens frugem, eidem haeresi renuncians condemnabili, veram Christi doctrinam, Religionemque omnium Christi Apostolorum et Evangelistarum Scriptis fundatam, scilicet nostram Orthodoxam sibi amplectendam, salubre esse cognovisset, ad singularem fidelium Dominorum Consiliariorum nostrorum propterea factam intercessionem, capiti ejusdem gratiam, et misericordiam fecissemus specialem, sustentationi etiam vitae ejusdem quotidianae, clementer prospectum esse volentes, totalem et integram possessionem Szent Erzsébet vocatam, cum domo et Curia nobilitari ibidem, quae videlicet ad numerum quinquaginta et trium Colonorum, item totales et integras possessiones, possessionarias, in possessionibus Szent-Ábrahám, quae in quinque colonorum, in Magyar-Sákod ad utius Coloni, in Nagy-Solymos ad Sex jobbagionum, in Héjasfalva ad quatuor Colonorum, in Sárd ad unius Coloni, hoc est in toto ad Septuaginta Colonorum numerum sese extendunt, eidem quondam Simoni Pecsi, ac Catharinae Barrabássi Consorti Suae vita ipsorum comite possidendas, remittendas et resignandas esse decrevimus, remisimusque et reassignavimus ac per manus dederimus, tali inter alias sub conditione ad expressum posita, Quod ipsis Simone Pecsy et Catharina Barrabássi vita functis, ex tunc deposita per fiscum, aut eum, cui eadem bona donata ex collata per nos extiterint, mille Tallororum cursorum justis ponderis summa, eorum haeredes, successores ac legatarii, eandem plenarie summam levare, et bona eadem Fisco aut Donatario, simpliciter remittere debeant et teneantur; Gratosum itaque et honorificum habentes respectum, proclarae fidei et fidelium

obsequiorum fidelis nobis sincere dilecti, Generosi Joannis Kemény de Bükös, Comitis Comitatus Albensis Transylvaniae, Arcis et praesidii Fogarasiensis necnon aulicae militiae nostrae equestris ordinis Supremo Capitanei, Thesaurarii, Cubicularii ac Tabulae Judiciarum Jurati Assessoris nostri, quae ipse inde ab ineunte Juvenili aetate sua, tam Serenissimo quondam Principi Domino Gabrieli Sacri alias Romani Imperii et Transylvaniae Principi etc. augustae memoriae, praedecessori nostro, quam et nobis, postquam hujus Regni habenas divino nutu moderandas suscepimus, et patriae hujus nihil parcendo ullis suis laboribus et fatigiis in omnibus occasionibus, rerumque et temporum vicissitudinibus, et nominanter in generalibus expeditionibus nostris, una, quam in Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Trigesimo Sexto, cum videlicet Illustrissimus Hussain Pasa Budensis, ad aemulorum nostrorum suggestionem et incitamentum, contra nos et Regnum nostrum Transylvaniae arma injustissime sumpsisset, nosque ad vim illius iniqui conatus repellendam, cum fidelibus nostris Regnicolis viritum insurrexissimus, idem fidelis noster, Generalem Vigiliarum Praefecturam agens, postquam tandem Deo auxiliante, non praecipuam per militum nostrorum manum, Exercitus, ille Turcicus, ad oppidum Szalonta fusus, damnoque non mediocri repulsus, inde inimici eidem animis fracti, nobiscum pacem ineundam sibi consultius arbitrati fuissent, praecipuosque ex Magnatibus Turcos, in pignus tractandae pacis mittendos delegissent, ac ad Castra nostra transmisissent, idem quoque fidelis noster, eorundem Aemulorum nostrorum apud Turcas, perferendas acerbitates, penes patriae commodum et permansionem inter alios Magnates in se assumere, ac titulum hujusmodi pignoris tractandae pacis subire minime veritus, cum vitae etiam suae discrimine et jactura, satis superque testata reddiderit: Altera vero in praesenti hac, quam pro restituenda hujus, gentisque nostrae charissimae libertate plurimum labefactata, Anno superiori suscepimus, alterum Generalem agens, in reprimendis viribus exercitus validi Caesarei contra nos eodem Anno superiore destinati laudabili animi sui dextertate, fide et constantia haud comparabili, nominisque sui Enchomio nunquam non morituro exhibuit et impendit, exhibiturumque et impensurum fore in posterum haud dubitamus. Totalem et integram eandem possessionem Szent Erzsébeth, cum domo et Curia nobilitari ibidem, necnon totales et integras easdem portiones possessionarias, in possessionibus Szent-Ábrahám, Magyar-Sákod, et Nagy-Solymos in sede Siculicali Udvarhely, Héjasfalva in Albensi Transylvaniae, et Sárd in de Küküllő Comitatus existentibus habitas. Totum etiam et omne ius nostrum Regium, si quod in eisdem etiam aliter qualitercunque existeret et haberetur, aut idem nostram ex quibuscunque causis, viis, modis et rationibus concerneret collationem, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, foenetis, sylvis etc. generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quovis nomibus vocabulo vocitatis ad easdem et idem de jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus sub suis veris

metis et antiquis limitibus existentibus, memorato Joanni Kemény, ac aequaliter Susannae Kállay consorti suae ipsorumque haeredibus et posteritatibus, primum quidem masculini, iis vero (quod Deus benigne avertere dignetur) deficientibus vel non existentibus, etiam foeminini sexus (ipsius tamen Dominae Susannae Kállay, edicti duntaxat Joannis Kemény lumbis procreandis) universis clementer dandas, donandas et conferendas. Casu vero, quo iisdem Joanne Kemény et Domina Susanna Kállay (quod Deus clementer avertere dignetur) in utriusque sexus semine deficere artingeret, legatariis ejusdem Joannis Kemény, haeredibusque et posteritatibus eorum utriusque sexus universis, in et pro praetacta mille Tallerorum justi et veri ponderis summa, clementer inscribendas, conferendas et inpignorandas esse duximus. Ea conditione, ut memoratorum Simonis Pecszy et Catharinae Barrabás, haeredibus, successoribus vel legatariis iidem Joannes Kemény, Susanna Kállay, vel vero haeredas et posteritates eorum utriusque sexus universi, praetactum mille Tallerorum justi et veri ponderis summam deponere, numerare et exsolvere debeant et teneantur. Assecurantes nihilominus affidantes et certificantes eosdem Legatarios, quod si temporis in successu, nos vel successores nostri legitimi Transylvaniae Principes, aut alii quorum intererit, easdam possessioniones, domum et Curium nobilitarem, ac portiones possessionarias redimere et pro nobis aut pro sese recuperare vellemus aut pellent, ex tunc non nisi deposita prius et integre persoluta praescripta mille Tallerorum justi et veri ponderis summa, eisdem Legatariis vel vero haeredibus et posteritatibus eorum utriusque sexus universis adimemus aut adiment et pro nobis aut pro se non usurpabunt. Ad quod firmiter et inviolabiliter observandum, tam nos ipsos, quam etiam successores nostros, legitimos Transylvaniae Principes, sed et alios, quos intererit, obligatos, et modis omnibus adstrictos esse volumus. Imo illis damus, donamus, et conferimus, jure perpetuo et irrevocabiliter tenendas, utendas, possidendas pariter et habendas; his vero ad Casum praenotatum inscribimus, conferimus et inpignoramus, assecuramus item affidamus et certificamus, obligamusque et obstringimus, salvo utrobique jure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Quas nos ad partem dictorum Joannis Kemény, et Susannae Kállay, haeredumque et posteritatum suarum, primum masculini, iis vero deficientibus vel non existentibus etiam foeminini sexus (ipsius tamen Dominae Susannae Kállay e dicti duntaxat Joannis Kemény lumbis procreandarum) universalium, in formam Privilegii nostri redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae. Datum in Castris nostris ad Arcem Holics positis, die 23 mensis julii Anno 1645.¹

IV.

Donatio portionum possessionariarum a Domina Condam Barbara Kornis, ob Judaismi professionem ademptarum Generoso Johanni Bethlen.

Nos Georgius etc. Memoriae commendamus etc. Quod nos dignum et honorificum habentes respectum praeclarae fidei et fidelium

¹ Lib. R. Principis Georg. Rakoczi XXI. pag. 158—160.

Servitiorum fidelis nobis dilecti, Generosi Joannis Bethlen de Kis-Bun, quae ipse in omnibus occasionibus et temporum vicissitudinibus, non parcendo aliis suis laboribus et fatigiis, animo intrepido, magna cum nominis sui laude fideliter exhibuit, ex impendit, ac in posterum quoque se impensurum pollicetur; tam vero ex eo, quod idem ex singulari bonum commune promovendi propensione in aerarium Celsissimi, Principis Domini patris et praedecessoris nostri magni nominis, septem millia, et nuper in nostrum quoque benignitatis nostrae erga se declaratae svasu inductus, mille quingentos florenos hungaricales currentis et usualis Monetae administraverit, — Totales et integras portiones possessionaries in possessionibus Homorod-Szent-Pál, cum dimidietate domus et Curiae nobilitaris ibidem, item in Szent-Péter, Városfalva, Tankafalva, Jánosfalva, Dállya, Musna, Bágy, Lókod, Szent-Márton, Recsenyéd, Ujfala et Zetelaka, necnon totalem et integram dimidietatem Domus cujusdam et Curiae nobilitaris in oppido nostro Udvarhely, in platea Botos utca nuncupata, vicinitatibus domorum Agilium Joannis Vida ab una, et Stephani Mezei, ab altera partibus, omnino in sede Siculicali Udvarhely existentis habitas, quae alias Generosae quondam Dominae Barbarae Kornis, Generosi dudum Petri Paczolai de Szent-Benedek relictæ viduae praefuerant, sed ex eo, quod eadem contra publicas Regni Constitutiones Dogma Judaismi minus salutare amplexa, in exercitio ejusdem perseverasset, per fiscalem pro tunc Directorem in jus attracta, in Conventu fidelium nostrorum Regnicolarum ad I. diem julii Anni Domini MDCXXXVIII. ex edicto ejusdem Celsissimi Principis Domini Genitoris nostri pia memoriae in oppido Déés habito, inter alias Judaismo laborantes, eadem quoque perpetuae infidelitatis convicta et aggravata existitisset, in Fiscum ac benignam collationem memorati principis genitoris nostri rite et legitime devolutae extiterant et relictæ, et ex benigna ejusdem Principis Donatione hactenus etiam ab eisdem Johanne Bethlen, Barbaque Váradi, conjuge sua in et pro praetacta septem millium florenorum Hungaricalium summa, jure inscriptio tentae et possessae. Totum etiam et omne jus nostrum Regium, si quod in eisdem portionibus possessionariis, Domibusque et Curiis nobilitariis etiam aliter qualitercunque existeret et haberetur, aut eadem et idem nostrum ex quibuscunque causis, viis, modis et rationibus concernerent collationem, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, foenetis, sylvis, nemoribus, montibus, alpibus, vallibus, vineis vinearumque promontoriis, aquis, fluviis, piscaturis, piscinis, aquarumque decursibus, molendinis et eorundem locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis, ad easdem et idem de jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, sub suis veris metis, et antiquis limitibus existentibus, memorato Joanni Bethlen, necnon Generosae Dominae Barbarae Váradi, conjugis suae, haeredibusque et posteritatibus ipsorum, primum quidem masculini, iis vero deficientibus, etiam faeminini sexus universis, jure perpetuo, Legatariis vero eorundem usque ad summam

septem millium florenorum Hungaricalium dedimus, donavimus et contulimus, cum facultate liberae dispositionis, assumentes insimul in nos ac successores nostros, legitimos scilicet Transsylvaniae Principes ipsos, Generosum Joannem Bethlen, ac Barbaram Váradi, eorumque heredes ac posteritates utriusque sexus, ac Legatarios universos, in quieto et pacifico domnio praenotatarum portionum possessionararum, Domorumque et Curiarum nobilitarium, usque septem millium florenorum Hungaricalium Summam, contra quoslibet legitimos inpetitores, turbatores, molestatores, causidicos et actores, propriis nostris laboribus, cura, fatigiis et expensis semper et ubique tueri, protegere, et defensando conservare velle, — Quod si autem hoc ipsum nos vel successores nostri praestare nollemus, non possemus, vel quasimodo non curaremus, aut vero nollent, non possent, vel non curarent, extunc praedictam septem millium florenorum Hungaricalium Summam paratis pecuniis, rerum quarumlibet aestimatione exclusa, eisdem Donatariis refundere teneamur et simus obstricti, teneanturque et sint obstricti, prout damus, donamus, conferimus jure perpetuo et irrevocabiliter tenendas, possiendas, pariter et habendas, assumimusque et obstringimus, salvo jure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Quas nos in formam privilegii nostri redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae. Datum in Civitate nostra Alba Julia, die 26 mensis julii. Anno Domini Millesimo Sexagesimo Quinquagesimo.

Georgius Rakoczy m. pr.

Joannes Horvath de Palócz

Secret ar. m. pr.¹

Az egyéni vélemények változnak vagy elenyésznek, az oklevelekben levő tények megmaradnak mindörökké, mint maga az igazság.

¹ Az *Országos Levéltár* kincstári osztályában XXV. jelzetű Liber Regius 259—261. lapján levő *eredetiből*.

JAKAB ÉLEK.

Jó az Ur mindenekhez?

(Egyh. beszéd.)

Zsolt. 145, 9. „Jó az Úr mindenekhez és az ő irgalmassága minden teremtett állatain.“

A természet működésében, valamint az emberi élet világában a kegyesség és kegyetlenség, a szeretet és gyűlölség különös ellentéteivel igen gyakran találkozunk. Egy derült napon, fényes napsugarak és miriád csodás alaktól körülvelt hegyről szemléltem a természet elragadó szépségét, midőn a hegy magasabb csucsan két ragadozó madarat pillantottam meg, a mint élet-halálra viaskodtak egymással, bizonyára zsákmány felett. A látvány mély benyomást gyakorolt reám. Hogyne! Hiszen a szépség és önzés, a csodálatosan nagyszerű és kegyetlenség ellentéteit szemléltem. Ez ellentétek folytonos váltakozását mindenütt és mindenkben tapasztaljuk. Mely nap felkelte vagy lenyugta nem hoz szerencsétlenséget, betegséget vagy halált valamely *ártatlan* életre? Aztán legtöbbször a jó, éretnyes emberrel történik a legrosszabb! Figyelemmel kísérve ily dolgokat, hitünk ingadozó lesz, a szeretet és remény lámpája elveszti olaját s keblünkben a csüggedés és hitetlenség terjeszti ki sötét szárnyait.

De marad-e ekkor keblünkben valami amaz érzésből, mely megegyezve az új kor felfedezéseivel, a művelt ésszel, elfogadhatná és helyben hagyná ama héber nyilatkozatot, hogy *Isten mindenekhez jó*? Hát a régi kegyesség önzetlen nyilatkozatai, kitörései, vagy az oly jelenetek, mint Ádám és Éva éneke az »*Elveszett paradicsomban*«, vagy más vallásos nyilatkozatok, mint az érzés és tulhajtott képzelem ömlengései, csak a költők és próféták kizárólagos tulajdonai? A legrosszabb esetben is kevés természetbuvár és az emberi természetnek még kevesebb tanulmányozója hajlandó tagadni és kétségbevonni, hogy a teremtő hatalom ne nyilatkozzék a *jóság alakjában* igen sok irányban. *A héják és más ragadozó madarak birodalma kicsiny...*

Sem a természet, sem az emberi élet nyilvánulása nem teljesen kegyetlen. És mégis bármily távoli okra vihető vissza az ártatlan szenvedés, igazságtalanság és fájdalom, ha azok a jónak kevés kárpótlását tartalmazzák, kénytelenek vagyunk megengedni azt, hogy legalább a dolgok felszínét tekintve, Isten némelyekhez nem jó. És mi nem tudunk kitérni e kérdés elől; lehet-e Isten szeretetnélküli *némelyekhez és jó az egészhez*? Vagy más szavakkal: *vannak-e az*